

Krystyna Skórnik

PÓŁ WIEKU MATEMATYKI NA GÓRNYM ŚLĄSKU

(wystąpienie na Sesji Naukowej z okazji 50-lecia Oddziału Górnośląskiego PTM
w dniu 13 grudnia 2003 roku)

WSTĘP

Dnia 12 grudnia 2003 roku minęło 50 lat istnienia Oddziału Górnośląskiego PTM, bowiem w tym dniu minęło 50 lat od pierwszego zebrania Polskiego Towarzystwa Matematycznego na górnośląskiej ziemi.

W przekonaniu matematyków pracujących dzisiaj w uczelniach oraz instytutach naukowych w Katowicach, Gliwicach, Częstochowie i Bielsku-Białej był to moment wyznaczający początek istnienia matematyki jako dziedziny wiedzy na obszarze, który teraz zawarty jest w województwie śląskim.

Postaram się pokrótce przedstawić historię rozwoju matematyki na obszarze obecnego województwa śląskiego.

Naszą uwagę skupimy na dokonaniach ostatniego półwiecza, najpierw powiedzmy kilka słów o "Prehistorii".

Chociaż pierwsze instytucje naukowe pojawiły się na Górnym Śląsku dopiero po I wojnie Światowej, zaś pierwsze szkoły wyższe powstały dopiero po II wojnie, to przecież matematycy pojawili się tutaj znacznie wcześniej.

Rzecz jasna, uczono tu matematyki w szkołach "od zawsze", uczono rachunków i geometrii. Rodzili się tutaj utalentowani matematycy, którzy chcąc kontynuować matematyczną edukację, musieli udać się do miast uniwersyteckich, często odległych od rodzinnej ziemi: do Wrocławia, Warszawy, Getyngi, Królewca.

Wymienmy choć kilka nazwisk znanych w świecie matematyków, którzy pochodzą z terenu będącego przedmiotem naszego zainteresowania.

1) **Stefan Bergman** urodził się w Częstochowie 5 maja 1895 r., studiował w Berlinie, gdzie podjął pracę. W latach 30-tych ub. wieku został zmuszony do emigracji kolejno do ZSRR, Francji i wreszcie do USA, gdzie pracował na najznakomitszych uniwersytetach.

Nazwiskiem Bergmana nazywa się dzisiaj funkcję znaną jako "jądro Bergmana". Zmarł w 1977 r. w Kalifornii.

2) **Kazimierz Zarankiewicz**, urodził się 2 maja 1902 roku w Częstochowie. Ukończył

Uniwersytet Warszawski. Po wojnie pracował na Politechnice Warszawskiej.

Zajmował się topologią i teorią grafów, jak również funkcjami analitycznymi i teorią liczb. Zmarł w 1959 r.

3) **Richard Courant** - jeden z najwybitniejszych w świecie specjalistów z zakresu równań różniczkowych i metod matematycznych fizyki - urodził się w Lublińcu 8 stycznia 1888 r. i był kuzynem św. Edyty Stein.

Studiował we Wrocławiu, Zurychu i Getyndze. Współpracował z Hilbertem, był zresztą jego doktorantem. W 1933 r. został usunięty z uniwersytetu przez nazistów, przeniósł się do Anglii, a potem do USA. Zmarł w 1972r. w Stanie New Jork.

4) **Hermann Kober** urodził się w Bytomiu w 1888 roku. Studiował we Wrocławiu i Getyndze, napisał doktorat u **Knesera**. W 1939 roku zmuszony był do emigracji, osiadł w Birmingham, gdzie zmarł w 1973 roku.

W analizie funkcjonalnej znane jest Twierdzenie Kobera, oprócz tego Kober zajmował się funkcjami specjalnymi, teorią aproksymacji i funkcjami rzeczywistymi.

5) **Ernest Steinitz** urodził się w Siemianowicach Śl. w 1871 roku. Studiował w Berlinie i we Wrocławiu, gdzie pracował od 1910. W 1920 roku przeniósł się do Kilonii, gdzie zmarł w 1928 roku.

Najbardziej znana jest jego praca z 1910 roku, w której podał pierwszą abstrakcyjną definicję ciała. Steinitz był też autorem stosowanej do dziś konstrukcji liczb wymiernych jako klasy równoważności względem odpowiedniej relacji określonej w zbiorze par liczb całkowitych.

6) **Teodor Franz Eduard Kaluza** urodził się w Raciborzu 9 listopada 1885 r., pochodził z rodziny, która tam mieszkała od trzystu lat. Studiował w Królewcu. Jego prace znalazły uznanie u Alberta Einsteina. Zmarł w 1954 r. w Getyndze.

7) **Marian Kutta** urodzony 3 listopada 1867 roku w Byczynie (obecnie Opolskie), zmarł w 1944 roku w Niemczech. Studiował we Wrocławiu i Manachium. Pracował na uniwersytetach w Monachium, Jenie, Aachen, a potem w Stuttgardzie.

Najbardziej znany jest z powodu metody **Rungego - Kutty**, stosowanej w teorii równań różniczkowych.

Oprócz wspomnianych matematyków, ze Śląskiem związani byli inni uczeni światowej klasy, wśród nich jest **10 laureatów Nagrody Nobla**, ich biografie nie będą tematem naszych rozważań.

Minione wieki nie sprzyjały głębszej edukacji na Górnym Śląsku. Dopiero w latach 1920-1960 trwały intensywne starania o utworzenie śląskiej wszechnicy.

W 1928 roku utworzono w Katowicach **Instytut Pedagogiczny**,
a w 1937 roku **Wyższą Szkołę Nauk Społecznych**.

Powstanie ośrodka naukowego i środowiska akademickiego na Górnym Śląsku rozpoczęło się w 1945 roku wraz z powołaniem do życia **Politechniki Śląskiej w Gliwicach**.

W pierwszym roku działalności matematykę na Politechnice Śląskiej **wykładali:**
prof. dr inż. Julian Bonder przybyły z Politechniki Lwowskiej,
prof. dr Stanisław Kaliński i
prof. dr Eustachy Żyliński przybyli z Uniwersytetu im. J. Kazimierza we Lwowie,
świeżo promowany **dr Włodzimierz Wrona** pracujący równocześnie na Akademii
Górnictwej w Krakowie.

W następnym roku kadre zasilili:

mgr Mirosław Mochnacki,
mgr Kazimierz Szałajko (absolwent Uniwersytetu im. J. Kazimierza we Lwowie),
mgr Antoni Wakulicz (absolwent Uniwersytetu Warszawskiego), późniejszy profes-
sor PŚl. i WSP w Katowicach, wieloletni prezes OG PTM.

**Wraz z utworzeniem w 1950 roku Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Ka-
towicach** powiększyła się liczbowo kadra akademicka matematyków na Śląsku, lecz
nadal brakowało wśród niej osobowości naukowo aktywnych i inspirujących działalność
naukową.

Ponieważ nauczanie akademickie nie istnieje bez badań naukowych, pracujący na
Górnym Śląsku matematycy ze stopniem magistra zaczęli nawiązywać kontakty z uczo-
nymi z tradycyjnych ośrodków.

Na początku lat pięćdziesiątych pojawiła się idea, żeby założyć w Gliwicach Oddział
PTM.

**24 września 1953 roku do Zarządu Głównego PTM zostało wystosowane
pismo następującej treści:**

*”Z uwagi na to, że Gliwice i Katowice są siedzibą trzech uczelni wyższych (Politechniki
Śląskiej, Państwowej Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Wyższej Szkoły Inżynierskiej), w
których jest wykładana matematyka wyższa, uważamy że nawiązanie kontaktu naukowego
z ośrodkami o wybitnej pracy twórczej w dziedzinie matematyki i nauk pokrewnych jest
rzeczą niezbędną i pilną. Dla ułatwienia nawiązania tej łączności zwracamy się do Zarządu
Głównego Polskiego Towarzystwa Matematycznego z wnioskiem o otwarcie oddziału PTM
w Gliwicach. Oddział ten obejmowałby czynnych matematyków z okręgu Gliwice i Ka-
towice.”*

Pismo to zostało podpisane przez grupę matematyków w składzie:

prof. dr Stanisław Kaliński,
z-ca prof. dr Antoni Wakulicz (wówczas członek Oddziału Warszawskiego),
z-ca prof. mgr Mirosław Mochnacki (członek Oddziału Krakowskiego),
z-ca prof. mgr Kazimierz Szałajko (członek Oddziału Wrocławskiego),

mgr Stefan Sedlak (członek Oddziału Krakowskiego),
 mgr Jerzy Piwko (członek Oddziału Krakowskiego),
 mgr Bernard Glat (kierownik Katedry Matematyki WSP w Katowicach).

Pozytywna odpowiedź Zarządu Głównego nadeszła szybko. 12 grudnia 1953 roku odbyło się pierwsze konstytuujące posiedzenie; przyjmujemy, że w tym dniu powstał Oddział z siedzibą w Gliwicach.

Na temat powstania Oddziału w *Wiadomościach Matematycznych*, (I, 2 (1956), 285), ukazała się następująca wzmianka:

"W Gliwicach powstał 12 grudnia 1953 roku nowy Oddział PTM. Liczy on około 20 członków zamieszkałych w województwie stalinogrodzkim".

Na pierwszym zebraniu Oddziału 12 grudnia 1953 r. wybrany został 6-osobowy Zarząd w składzie:

prezes – dr Antoni Wakulicz,
 wiceprezes – mgr Stefan Sedlak,
 sekretarz – mgr Kazimierz Szałajko,
 skarbnik – mgr Bernard Glat,
 członkowie Zarządu – mgr Mirosław Mochnacki i mgr Czesław Kluczny.

Prof. A. Wakulicz, pierwszy prezes Oddziału, obowiązki prezesa pełnił przez 16 lat, tzn. od roku 1953 do 1969.

Od powstania do chwili obecnej pracami Oddziału kierowali kolejno następujący Prezesi:

prof. dr Antoni Wakulicz (1953 – 1969),
 prof. dr hab. Mieczysław Kucharzewski (1969 – 1973),
 prof. dr hab. Lech Dubikajtis (1973 – 1975),
 prof. dr hab. Jerzy Mioduszewski (1975 – 1981),
 prof. dr hab. Mieczysław Kucharzewski (1981 – 1984),
 prof. dr hab. Piotr Antosik (1984 – 1986),
 prof. dr hab. Roman Ger (1986 – 1990),
 prof. dr hab. Jerzy Mioduszewski (1990 – 1992),
 prof. dr hab. Aleksander Błaszczuk (1992 – 1996),
 dr Krystyna Skórnik (od 1996 r.).

Szybki rozwój Politechniki Śląskiej i WSP, szczupła kadra, a więc przeciążenie pracą dydaktyczną, powodowało trudną sytuację dla młodych pracowników.

Z inicjatywy **mgr B. Glata** (pierwszego Kierownika Katedry Matematyki WSP) i **dr. A. Wakulicza**, rozpoczęło się w Katowicach intensywne kształcenie młodej kadry.

Szeroką działalność w tym zakresie rozwinęli wybitni specjaliści:

Prof. Jan Mikusiński z IM PAN, matematyk światowej sławy, który od 1960 roku mieszkał w Piotrowicach;

prof. Adam Bielecki z UMCS w Lublinie, który nie zważając na trudności komunikacyjne dojeżdżał systematycznie do Katowic z Lublina;

od 1956 roku **dr Mieczysław Kucharzewski z IM PAN Oddział w Krakowie**, późniejszy długoletni prezes OG PTM, twórca szkoły geometrii i obiektów geometrycznych.

W 1963 roku zostało uruchomione w Katowicach **Studium Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie**, przekształcone w 1964 roku w **Filię UJ w Katowicach**.

W 1963 roku przeniósł się do Katowic **dr Marek Kuczma z UJ w Krakowie**, późniejszy prof. UŚl., twórca katowickiej szkoły równań funkcyjnych i kreator jej rozwoju.

19 maja **1965 roku**, na wniosek **doc. dra hab. Mieczysława Kucharzewskiego** siedziba Oddziału została przeniesiona z Gliwic do Katowic i została zmieniona jego nazwa z Oddziału Gliwickiego na **Oddział Górnośląski**, gdyż Oddział skupiał matematyków z Gliwic, Katowic i Częstochowy.

W następnym roku, tj. w 1966 przybył do Katowic z Wrocławia **prof. Jerzy Mioduszewski**, późniejszy wieloletni prezes OG PTM. Jest on twórcą ośrodka badawczego z topologii na Śląku,

a w 1969 **prof. Witold Pogorzelski** - organizator katowickiego ośrodka logiki matematycznej.

W tym samym roku przybył do Katowic z AGH w Krakowie **prof. Jerzy Górski** specjalista z zakresu teorii funkcji analitycznych.

W ten sposób ośrodkiem rozwoju matematyki na Śląsku stały się Katowice.

Łatwo zauważyć, że dopiero po II-iej wojnie światowej zaczęli przyjeżdżać na Górny Śląsk matematycy, bowiem powstały instytucje, w których mogli pracować i rozwijać swoje badania. Z czasem pojawili się ich tutejsi uczniowie. Dzisiaj zdarza się, że młodzi adepci matematyki z innych regionów kraju, a nawet spoza Polski, przyjeżdżają na Śląsk, aby poszerzyć swoją matematyczną wiedzę.

DZIAŁALNOŚĆ ODDZIAŁU GÓRNOŚLĄSKIEGO PTM

Przejdźmy do działalności Oddziału Górnośląskiego PTM. Postaram się przedstawić **działalność Oddziału** uwzględniając najważniejsze obszary. W 50-letniej historii Oddziału były organizowane posiedzenia naukowe i zebrania dyskusyjne, odczyty naukowe i popularne. Prowadzono koła matematyczne, odczyty i konkursy dla młodzieży; odbywały się także odczyty i spotkania z nauczycielami. Członkowie Oddziału przeprowadzali

Olimpiadę Matematyczną na szczeblu okręgu. Utrzymywano kontakty naukowe z zagranicą poprzez zapraszanie gości na konferencje i odczyty w Polsce oraz poprzez wyjazdy członków Oddziału do ośrodków zagranicznych. Nie brakowało imprez kulturalnych i towarzyskich dla członków oddziału.

I. Działalność naukowa, popularyzatorska.

Od chwili powstania Oddział Gliwicki PTM (potem Górnośląski) rozpoczął działalność w kilku kierunkach.

1. Posiedzenia naukowe odbywały się regularnie (około 15 razy w roku). Na posiedzeniach tych odczyty wygłaszali członkowie Oddziału, matematycy z innych ośrodków w Polsce, matematycy zagraniczni oraz kandydaci na członków PTM.

Zwyczaj wygłaszania referatów przez kandydatów na członków PTM wprowadził prof. A. Wakulicz w 1954 roku. Referaty członków Oddziału obejmowały ich własne osiągnięcia lub nowości z dziedziny matematyki, którą aktualnie się zajmowali. Goście przedstawiali własne osiągnięcia, a bardzo często wygłaszali referaty przeglądowe.

W owym czasie posiedzenia Oddziału były jedynym miejscem spotkań matematyków, dyskusji naukowej i kontaktów z matematykami z innych ośrodków. Kolejni Prezesi dołożyli wiele starań, by pozyskać do wygłoszenia odczytów zarówno matematyków polskich, jak również zagranicznych bawiących czasowo w Polsce.

Z zagranicznych gości referaty w naszym Oddziale wygłosiło ponad 140 matematyków (niektórzy kilkakrotnie).

Spośród matematyków z innych ośrodków w Polsce wymienię kilku, którzy odwiedzili nasz Oddział i wygłosili referaty:

- A. Alexsiewicz (11.03.1968);
- A. Bielecki (19.04.1959, 31.01.1968, 21.12.1970, 14.03.1974, 11.02.1977, 17.03.1978);
- Z. Charzyński (31.01.1959, 21.02.1959);
- A. Chronowski (28.10.1981, 02.06.1993);
- S. Drobot (05.03.1955);
- R. Duda (13.12.1972, 22.03.2001);
- J. Gancarzewicz (17.01.1970, 04.03.1971, 03.04.1971, 01.12.1971, 20.12.1973, 31.03.1977.);
- B. Gleichgewicht (30.03.1962, 15.11.1972, 04.03.1993);
- K. Goebel (18.11.1967, 20.01.1973, 20.03.1975);
- S. Gołąb (02.04.1955, 12.04.1958, 08.03.1969, 04.12.1996);
- A. Granas (25.11.1968, 18.02.1999);
- H. Greniewski (09.01.1959);
- S. Hartman (10.06.1961, 29.04.1966);
- L. Jeśmanowicz (18.04.1970, 27.11.1981);

J. Krempa (04.11.1985, 19.05.1987, 20.05.1987, 24.03.1992, 11.01.1994, 19.04.1994, 18.10.1994, 04.04.1995, 10.10.1995, 12.12.1995, 05.03.1996, 17.12.1996, 11.03.1997, 18.11.1997, 03.03.1998, 13.10.1998, 02.03.1999, 26.10.1999); (18 x)

W. Krysicki (05.12.1985, 06.12.1985, 07.10.1999);

Z. Krygowska (04.02.1961, 16.12.1968);

M. Krzyżański (05.02.1955, 21.05.1955, 11.02.1956, 05.05.1956, 16.02.1957, 17.10.1959);

Kazimierz Kuratowski (1966);

M. Kwapisz (08.06.1963);

Z. Lipecki (29.05.1978, 15.05.1980, 08.05.1984, 20.01.1994, 27.10.1994, 28.02.1996, 29.10.1998, 11.05.2000, 06.05.2003); (9x)

J. Lipiński (27.04.1968, 15.04.1972, 12.03.1984);

St. Łojasiewicz (09.04.1983, 07.04.1994);

J. Łukaszewicz (30.04.1964);

E. Marczewski (07.12.1957);

L. Mikołajczyk (12.01.1995, 27.02.1997);

A.W. Mostowski (07.06.1974);

Z. Moszner (15.12.1971, 15.01.1972, 22.11.1972, 15.04.1981);

Cz. Ryll-Nardzewski (30.05.1978, 09.04.1983);

W. Narkiewicz (20.12.1967, 22.02.1969, 27.02.2003);

A. Pełczyński (08.11.1968);

A. Schinzel (06.04.1957, 20.01.1962, 18.01.1966, 09.04.1973, 18.12.1975, 04.03.1994, 16.03.1999);

J. Siciak (12.05.1984, 28.02.1985);

R. Sikorski (07.04.1967, 23.03.1970);

H. Steinhaus (24.11.1956);

J. Szarski (14.11.1959);

W. Ślebodziński (14.05.1964);

A. Turowicz (04.12.1967, 08.10.1971, 28.11.1973);

L. Włodarski (07.07.1967, 08.05.1980);

W. Wrona (31.05.1958, 12.03.1966);

A. Zięba (25.03.1961);

W. Zygmunt (10.05.1975);

2. Odczyty popularnonaukowe były organizowane przez Oddział niezależnie od odczytów naukowych.

Od 1 stycznia 1954 roku do 30 czerwca 2003 roku na posiedzeniach naukowych wygłoszono ponad 880 odczytów.

II. Działalność w środowisku szkolnym.

1. Współpraca z nauczycielami szkół średnich.

Jednym z kierunków działania Oddziału Górnośląskiego jest współpraca z nauczycielami szkół średnich. Już w 1954 roku prof. A. Wakulicz zorganizował w WSP w Katowicach Zakład Matematyki Elementarnej, którym kierował przez wiele lat.

Działalność tego Zakładu miała na celu pogłębianie i rozszerzanie wiedzy matematycznej nauczycieli, udzielania pomocy dydaktycznej i merytorycznej. Spotkania z nauczycielami szkół średnich odbywały się raz w miesiącu (około 9 razy rocznie). Referaty wygłaszali początkowo pracownicy WSP (J. Lesikiewicz, S. Sedlak, M. Zajązkowska, K. Zima), później UŚl. a także matematycy z innych ośrodków uniwersyteckich. Prof. A. Wakulicz zorganizował również pomoc w uzupełnieniu wykształcenia dla nauczycieli matematyki. Organizację kolejnych spotkań powierzono kol. M. Zajązkowskiej. Jej zasługą było pozyskiwanie referentów i czuwanie nad poziomem spotkań.

Od roku szkolnego 1963/64 spotkania z nauczycielami odbywały się systematycznie. Przygotowywano nauczycieli do wprowadzenia nowego programu w szkole średniej. W ramach tych spotkań M. Zajązkowska omawiała nauczanie geometrii według nowego podręcznika Z. Krygowskiej, nowoczesne nauczanie funkcji oraz rozwiązywanie zadań zawartych w nowym podręczniku.

Przez 2 lata oprócz w/w spotkań w Katowicach, odbywały się spotkania w Gliwicach z nauczycielami szkół średnich z Rudy Śląskiej, Zabrze i Gliwic. Na spotkaniach tych konsultowano nauczycieli w zakresie wprowadzania nowego programu. Organizowano spotkania szkoleniowe dla nauczycieli matematyki, w celu uzupełnienia ich wykształcenia. Na spotkaniach tych odczyty wygłaszali pracownicy naukowcy UŚl., Oddziału IM PAN w Katowicach i Pol.Śl.

Zarząd Oddziału Górnośląskiego PTM organizował wykłady popularnonaukowe, nie tylko na terenie uczelni wyższych w Katowicach czy Gliwicach lecz również w szkołach na terenie Katowic, a także w różnych miastach województwa śląskiego.

Od 1986 roku, pod egidą PTM, rozpoczęło pracę Seminarium dla nauczycieli matematyki szkół średnich. Pracami kierował **doc. dr E. Siwek** aż do przejścia na emeryturę. Zajęcia początkowo odbywały się co dwa tygodnie (później raz na miesiąc), w Instytucie Matematyki UŚl. w Katowicach. Tematyka seminarium była dostosowana do zainteresowań i potrzeb uczestników. Nauczyciele oczekiwali pomocy głównie w zakresie rozwiązywania zadań, a w mniejszym stopniu w zakresie teorii i dydaktyki.

Obecnie seminarium dla nauczycieli odbywa się raz w miesiącu pod kierunkiem prof. dr hab. Jana Koniora w ramach Zakładu Dydaktyki Matematyki UŚl.

W ramach realizowanej reformy szkolnictwa średniego Zarząd Oddziału Górnośląskiego PTM i Zakład Dydaktyki Matematyki UŚl w Katowicach zorganizowali w 2001 i 2003 roku kilka spotkań nauczycieli matematyki szkół średnich z Przewodniczącym Komisji Szkol-

nictwa Średniego i Podstawowego przy PTM, prof. dr hab. R. Pawlakiem oraz Wicedyrektor Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Jaworznie mgr Jadwigą Brzdań.

2. Wykłady i sesje popularnonaukowe dla uczniów klas licealnych.

Od 1955 roku Oddział Gliwicki organizował sesje popularnonaukowe dla uczniów klas licealnych. Początkowo sesje te miały nazwę "Wieczornice Matematyczne", ich głównym organizatorem była mgr Maria Zajączkowska. Pierwsza Wieczornica Matematyczna odbyła się 12 marca 1955 roku na WSP w Katowicach, uczestniczyło w niej ponad 100 uczniów różnych szkół średnich województwa katowickiego. W późniejszych latach "Wieczornice Matematyczne" zostały zastąpione cyklami odczytów z matematyki.

W 2002 roku powrócono do Wieczornic Matematycznych - sesji popularnonaukowych z cyklu Spotkania z Matematyką, organizowanych przez Oddział Górnośląski i VIII LO im. Marii Skłodowskiej-Curie w Katowicach. I tak,

18 kwietnia 2002 roku odbyły się I Spotkania z Matematyką. Uczniowie szkół średnich województwa śląskiego wysłuchali wykładu dr Witolda Więśława z Uniwersytetu Wrocławskiego, pt. *Czy można zmierzyć koło* oraz przedstawili swoje odczyty w liczbie 9.

10 stycznia 2003 roku odbyły się II Spotkania z Matematyką. Uczniowie szkół średnich województwa śląskiego wysłuchali wykładu dr Witolda Sadowskiego z Uniwersytetu Warszawskiego, pt. *Model wojny Lanchestera i modele populacji* oraz przedstawili 8 swoich odczytów.

3. Wykłady dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjum.

Od 10 lat organizowane są wykłady i prelekcje dla uczniów szkół podstawowych, a obecnie także dla gimnazjalistów.

4. Międzyszkolne Kółka Matematyczne.

Uznanie młodzieży zdobyło Międzyszkolne Kółko Matematyczne, kierowane od chwili jego powstania w 1960 r. przez mgr M. Zajączkowską, a po jej odejściu na emeryturę przez kolejnych Prezesów Oddziału. Międzyszkolne Kółko Matematyczne było organizowane w Gliwicach na Politechnice Śląskiej i Katowicach na Uniwersytecie Śląskim. Od 1990 zajęcia Międzyszkolnego Kółka Matematycznego, dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych, odbywają się raz w tygodniu w VIII LO w Katowicach i są prowadzone przez doświadczonych nauczycieli, pracowników naukowych UŚl., Pol. Śl. i IM PAN.

5. Olimpiada Matematyczna.

Polskie Towarzystwo Matematyczne za pośrednictwem Komitetu Głównego Olimpiady Matematycznej i przy pomocy komitetów okręgowych corocznie organizuje zawody Olimpiady

Matematycznej. Celem zawodów Olimpiady Matematycznej jest rozwijanie zamiłowania do matematyki wśród młodzieży szkół średnich, wyszukanie jednostek o wybitnych zdolnościach matematycznych, kształtowania samodzielnego zdobywania wiedzy.

Komitet Okręgowy Olimpiady Matematycznej w Katowicach powstał dnia 10 kwietnia 1965 roku z inicjatywy prof. A. Wakulicza. Pierwszy skład komitetu był następujący:
 przewodniczący - doc. dr hab. Mieczysław Kucharzewski,
 członkowie - dr T. Dłotko, dr K. Zima, mgr S. Sedlak, mgr R. Bartłomiejczyk, mgr J. Ważewska (z ramienia WODKO).

Prof. Kucharzewski pełnił funkcję przewodniczącego przez 12 lat: od roku 1965 do 1977 r. Następnie funkcję przewodniczącego pełnili prof. dr hab. Piotr Antosik (1977 –1980), prof. dr hab. Janusz Matkowski (od 1980 roku). Sekretarzami Komitetu Okręgowego Olimpiady Matematycznej byli: mgr Kazimierz Lichawski, dr Marek Piętka, dr Czesław Kliś, dr Jacek Uryga.

Dokładne dane dotyczące zawodów publikowane są corocznie w sprawozdaniach Komitetu Głównego Olimpiady Matematycznej.

III. Członkowie Honorowi.

Najwyższą godność nadawaną przez PTM jest **Godność Członka Honorowego PTM**. Godność tę w naszym Oddziale otrzymali:

1. **Profesor Jan Mikusiński w 1983 r.**
2. **Profesor Antoni Wakulicz w 1987 r.**
3. **profesor Zygmunt Zahorski w 1996 r.**
4. **Profesor Andrzej Lasota w 2003 r..**

Pozwólcie Państwo, że najwięcej uwagi poświęcę Prof. Mikusińskiemu, gdyż zaliczam się do grona Jego uczniów.

1. **Profesor Jan Mikusiński (03.04.1913 - 27.07.1987).**

Profesor Jan Mikusiński, członek rzeczywisty PAN (w 1971 r.), doctor honoris causa Uniwersytetu w Rostoku (w 1970 r.), członek Serbskiej Akademii Nauki i Sztuki (w 1983 r.) należy do drugiego pokolenia wybitnych matematyków polskich, które pojawiło się na arenie naukowej na krótko przed wybuchem wojny.

Osiągnięcia naukowe Profesora Jana Mikusińskiego są znaczne i wysoko cenione w świecie matematycznym. Od Jego nazwiska utworzone zostało powszechnie używane w dziedzinie nauk matematycznych pojęcie - "operatory Mikusińskiego", którego jest twórcą. Nazwa ta stała się tak znana, że weszła na listy klasyfikacyjne działów matematyki (w

klasyfikacji Mathematical Reviews figuruje pod numerem 44A40). Obiekty tej teorii, operatory, stanowią wspólne uogólnienie liczb i funkcji lokalnie całkowalnych na półprostej. Do głównych zainteresowań matematycznych Prof. należy: teoria rachunku operatorów, teoria dystrybucji - ujęcie ciągowe oraz teoria całki. Profesor zajmował się również podstawami matematyki, fotografią, teoretycznymi zagadnieniami optyki oraz teorią skal muzycznych.

Dorobek Profesora jest duży. Opublikował ponad 150 prac naukowych w czasopismach matematycznych w kraju i za granicą, a także siedem książek, które były tłumaczone na wiele języków.

Profesor Jan Mikusiński był blisko związany ze śląskim środowiskiem naukowym od początku lat sześćdziesiątych. Swoim autorytetem naukowym wspierał organizację życia naukowego w Katowicach. Za Jego sprawą w 1966 roku został zorganizowany Oddział Instytutu Matematycznego PAN w Katowicach. Czynnie popierał organizację Uniwersytetu Śląskiego oraz Oddziału PAN w Katowicach. Wygłaszał serie odczytów na posiedzeniach naukowych Oddziału Górnośląskiego PTM. Prowadził wykłady i aktywnie uczestniczył w życiu naukowym Uniwersytetu Śląskiego. Był członkiem Rady Naukowej Instytutu Matematyki Uniwersytetu Śląskiego. Jego obecność w Katowicach była dla wielu matematyków argumentem za przeniesieniem się na stałe do Katowic.

Profesor Jan Mikusiński wykształcił wielu matematyków pracujących na Śląsku. Zapoczątkował nowe kierunki badań i w pewnym sensie stworzył katowicką szkołę matematyczną.

2. Profesor Antoni Wakulicz (07.04.1902 – 25.11.1988) był głównym organizatorem Oddziału PTM w Gliwicach, utworzonego w 1953 roku. On też został pierwszym prezesem tego Oddziału i pełnił tę funkcję do roku 1969. Był inicjatorem wielu przedsięwzięć, które odegrały wielką rolę nie tylko w życiu Oddziału, ale także całego śląskiego środowiska naukowego. Na posiedzeniach Oddziału PTM referował wyniki własne i prace innych matematyków. Zachęcał młodych matematyków do przedstawienia wyników swoich badań na posiedzeniach naukowych Oddziału. Zapraszał licznych gości z innych ośrodków w kraju i z zagranicy. Wiele czasu i pracy poświęcił Profesor Antoni Wakulicz rozwijaniu współpracy z nauczycielami szkół średnich. Profesor Wakulicz współpracę z nauczycielami kontynuował nieprzerwanie, nawet po przejściu na emeryturę, aż do 1985 roku. Był także organizatorem pracy z młodzieżą, która jest podstawą rozwoju w każdej dziedzinie. W roku 1960, wspólnie z mgr Marią Zajączkowską, zorganizowali Międzyszkolne Koło Matematyczne dla uczniów szkół średnich, które działa do dzisiaj. Stworzył podstawy do rozwoju dydaktyki matematyki, w tej dziedzinie rozwijał badania naukowe.

Wyniki naukowe Profesora omówi prof. Szymiczek w swoim wystąpieniu.

3. Profesor Zygmunt Zahorski (30.04.1914 - 08.05.1998) otrzymał godność człoka honorowego w 1996 roku. Profesor Zahorski był wybitnym uczonym polskim. Wyniki

jego badań weszły na trwałe do teorii funkcji rzeczywistych i mimo upływu lat są ciągle cytowane w monografiach i w czasopiśmie. Wyniki naukowe Profesora są omówione w tym Tomie Jubileuszowym, w artykule pt. *Analiza rzeczywista i zespolona* oraz w [6]. W tomie poświęconym 70-leciu urodzin prof. Zahorskiego Prof. Jan S. Lipiński napisał:

”Profesor Zygmunt Zahorski należy do tych matematyków polskich, którzy wpłynęli znacząco i trwale na rozwój matematyki, badań naukowych i rozwój kadry matematycznej. Jest twórcą łódzkiej szkoły funkcji rzeczywistych, obejmującej swym zasięgiem nie tylko Łódź.”

4. Profesor Andrzej Lasota (urodzony 11 stycznia 1932 roku). Godność Członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Matematycznego otrzymał 1 września 2003 roku za wybitne osiągnięcia naukowe w dziedzinie matematyki i jej zastosowań, za osiągnięcia w kształceniu matematycznej kadry naukowej i zasługi dla Polskiego Towarzystwa Matematycznego. **W 1976 roku Profesor Lasota przeniósł się na Śląsk.** Pracuje na Uniwersytecie Śląskim do chwili obecnej, z przerwą w latach 1986-1988. W okresie pobytu na Śląsku Profesor Lasota został: członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk (od 1983), członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk (od 1994), członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności (od 1997), członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności (od 2001). Od 1956 roku Profesor Lasota jest członkiem Polskiego Towarzystwa Matematycznego. W latach 1981-1983 pełnił funkcję wiceprezesa tego Towarzystwa.

”Profesor Andrzej Lasota zalicza się do czołówki polskich matematyków o niekwestionowanym dorobku naukowym w skali międzynarodowej” (prof. Czesław Olech napisał w Gazecie UŚl. w 2001 r).

”Profesor Andrzej Lasota jest matematykiem wszechstronnym. Jego specjalnościami są zarówno równania różniczkowe, jak i rachunek prawdopodobieństwa, a ponadto teoria fraktali. Ze szczególnym upodobaniem, uwieńczonym znakomitymi sukcesami, zajmuje się on również zastosowaniami matematyki. W samej matematyce, w równaniach różniczkowych i rachunku prawdopodobieństwa posiada prof. Lasota głębokie wyniki o znaczeniu międzynarodowym” (tak napisał prof. S. Łojasiewicz zob. Gazeta UŚl. 2001 r).

Profesor Lasota rezultatami wysokiej rangi wzbogacił każdą z licznych dziedzin, którymi się interesował. Zasługi Profesora Andrzeja Lasoty dla śląskiego środowiska naukowego są szczególnie wielkie. W uznaniu wybitnych zasług i osiągnięć Senat Uniwersytetu Śląskiego nadał, uchwałą z dnia 22.05.2001 r., Profesorowi Lasocie tytuł *Doctora honoris causa Uniwersytetu Śląskiego*, [5].

ZAKOŃCZENIE

W tak krótkim wystąpieniu niesposób przedstawić działalność Oddziału Górnośląskiego PTM za okres 50-ciu lat istnienia oraz sylwetki wszystkich osób, które w istotny sposób działały w Towarzystwie i znacząco wpłynęły na jego obecny kształt.

Odsyłam szanownych słuchaczy do Tomu Jubileuszowego pt. **Pół wieku matematyki na Górnym Śląsku**, który ukazał się 12 grudnia 2003 roku, tzn. w 50-tą rocznicę istnienia Oddziału.

Publikacja *Pół wieku matematyki na Górnym Śląsku* wzbogaca wiedzę Czytelnika na temat rozwoju matematyki na Górnym Śląsku, daje świadectwo działalności naukowej licznych zespołów matematyków i pokazuje, (cytuję słowa prof. T. Dłotki) że "Rozwój matematyki w drugiej połowie XX wieku na Górnym Śląsku jest imponujący. Stał się możliwy dzięki ciężkiej pracy dziesiątek osób, które korzystając z pomocy życzliwych uczonych z innych ośrodków, zdołały przekształcić tę pustkę matematyczną w prężny ośrodek badań matematycznych."

Korzystając z okazji pragnę serdecznie podziękować

Autorom artykułów wchodzących w skład Tomu Jubileuszowego,
Paniom Redaktorkom z Działu Wydawniczego UŚL.,
Pani mgr Aleksandrze Kaptur
za pracę i trud włożony w przygotowanie tomu.

Dyrekcji Instytutu Matematyki UŚL.,
a w szczególności prof. Romanowi Gerowi i prof. Władysławowi Kulpie
dziękuję za wsparcie udzielane mi w czasie całego procesu tworzenia się Tomu.

Serdecznie Państwu Dziękuję.

Literatura

- [1] Dokumenty, korespondencja OG PTM.
- [2] Sprawozdania Oddziału Górnośląskiego PTM za lata 1974 - 1975, 1977 - 1989 oraz od 01.09.1995 do 30.06.2003.
- [3] Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1971. *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Katowicach 1950 - 1968* – Praca zbiorowa.

[4] Wiadomości Matematyczne, XXVIII. 1(1988), 35 - 64. Andrzej Kamiński , Krystyna Skórnik, *Jubileusz Profesora Jana Mikusińskiego*.

[5] Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2001. Karol Baron, Henryk Gacki, *Andrzej Lasota Doctor honoris causa Universitatis Silesiensis*.

[6] Zeszyt Naukowy Politechniki Śląskiej, ser. Mat. - Fiz. z. 48, 1986: Komitet Obchodów Jubileuszu 70-lecia urodzin prof. Z. Zahorskiego, *Zygmunt Zahorski (Zarys biografii)*; Jan Stanisław Lipiński, *Prace Zygmunta Zahorskiego z teorii funkcji rzeczywistych*.

[7] Zeszyt protokołów Oddziału Górnośląskiego PTM w latach 1953 - 1966.

[8] Zeszyt protokołów Oddziału Górnośląskiego PTM w latach 1969 - 1975.

[9] Zeszyt protokołów Oddziału Górnośląskiego PTM w latach 1976 - 1979.

[10] Zeszyt protokołów Oddziału Górnośląskiego PTM w latach 1983 - 1986.

[11] Zeszyt protokołów Oddziału Górnośląskiego PTM w latach 1992 - 1998.

[12] Zeszyt protokołów Oddziału Górnośląskiego PTM w latach 1998 - 2003.

[13] Miesięcznik Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, *Gazeta Uniwersytecka*, Listopad 2001, Nr 2(91).

Krystyna Skórnik
Instytut Matematyczny PAN
Oddział w Katowicach
ul. Bankowa 14
40-007 Katowice
<skornik@us.edu.pl>